

Mit kaptam a bukovinai székelyektől?*

Az elmúlt hetekben valahol azt olvastam, hogy mindenki, legyen az tudós, valamilyen szakma mestere vagy éppen íróféleség, egyszerűen mindenki, ha megszólal mindig és mindenütt magáról beszél. Elgondolkoztam, s abban állapodtam meg magammal, hogy ebben nagy igazság van, s akár bűn, hiba vagy éppen érdem, ez rám is vonatkozik, s ha megbocsátják, én is csak magamról fogok beszélni, vagy inkább vallani.

Két, az ünnepi alkalom kiprovokálta kérdést szeretnék alaposabban megvizsgálni. Mindenekelőtt, hogy személy szerint én, Albert Gábor mit kaptam a bukovinai székelyektől, s ha röviden, arra a kérdésre is megpróbálnék válaszolni, hogy viszonzásként mit adtam.

Az első kérdésre – mit kaptam? – (gondolom, ezt senki sem vonja kétségbe), én magam vagyok a legilletékesebb válaszolni. A második kérdéssel már csináján kell bänni.

Gyerekkoromat innen nem messze, mondhatnám, a tözsomszédtságban, az Ormánságban töltöttem. Némi kanyargók után (amelyeknek természetesen voltak bizonyos, de most mellőzhető, politikai vonatkozásai is) innen Baranyából kerültem az ország középpontjába, Budapestre. A Fővárosba. Abba a vegykonyhába, ahol az ország sorsát nyakunkra íltetett komisszárók alakították, s mi, közönséges halandók egészen 1956-ig szó nélkül túrtük. Most nem akarok arról beszélni, hogy az isteni Gondviselés hogy óvott meg az 1956-ot követő megtorlások idején, inkább azt idézem fel, hogy éppen a viszonylagos jólét, az úgynevezett konszolidáció idején, az 1970-es években éreztem magam legelvesztettebbnek. Mintha odafenn Budapesten, abban az aszfaltozott művilágban körülöttem lassankint elfogyott volna az éltető oxigén, s úgy éreztem, ha nem történik valami, megfulladok.

Viszonylag fiatal íróként így cseppentem bele a szociográfiába. Annak a szociográfiának az áramába, amely csúcsteljesítményeit tekintve Magyarországon mindig jóval több volt pusztá valóságfeltárásnál, s igénye szerint – a nélkül, hogy a hitelesség ismérve bármi csorbát is szenvedne – a szépirodalomhoz tartozott.

Nines értelme kudarcba fulladt próbálkozásaimat felsorolni, mikor a diktatúrában megfélemlített emberek torkát elszorította a múlt, s hiába erőlködtem, nem tudtam szóra bírni őket. Az igazság és a félelem birkózásában, akkor az igazság került két vállra.

Ebben a kínos patthelyzetben már azt latolgattam, hogy engedek a körülmények nyomásának – és ezek mindig a hatalmon lévőknek kedveznek –, és csapat-papot félredobva, dolgom végezetlen visszamegyek abba a világba, amelyből szabadulni igyekeztem.

Csapat, papot mondtam, s ez nem csak a humort, hanem magát a valóságot is súrolja.

Valamikor az előidőkben, még bölcsészari éveim előtt a Budapesti Református Theológiai Akadémián is megfordultam. Ott aztán volt alkalmam találkozni papokkal, s nem is akármilyenekkel. Mutatóban csak Ravasz László püspökünk és az Akadémia akkori dékánjának nevét, Pap Lászlót említem. Nagybátyám, a csarnótai lelkész később esperes lett, nagyapám református papként Pécsen és Egházasharasztaban szolgált. Már meg sem tudom mondani, hogy kitől hallottam először az akkor hidas református pap, *Hegedüs Loránt* nevét, és azt, hogy hívei Bukovinából, Andrásfalváról idetelepített reformátusok. Ezek után kerestem fel a könyvekkel kibélelt hidas parókián Hegedüs Lorántot.

Hogy mit kaptam tőle? Őnzetlen baráti segítséget. Székely híveiről sok mindent elmondott, aki ismeri, tudja, milyen kitűnő megfigyelő, milyen differenciált szóbőséggel, élvezetesen, képekben gazdag, sodró nyelven tudja megfogalmazni észrevételeit. S el ne felejtsem a leglényegesebbet: milyen testvéri szeretet forrósította át minden szavát.

Ő azonban nemcsak beszélt, hanem belém karolt, s elmondta, olyan valakivel hoz össze, aki Andrásfalván az egyház gondnoka volt, mostanában ugyan nemigen látja a templomban, de igen értelmes, olvasni szerető ember, ő minden kérdésemre válaszolni tud. Így tértünk be a parókiával majdnem szomszédos, akkor még a régi, sváb házban lakó, *Pipás Balogh Jóska* bácsi portájára.

A szabóasztal fiókjában kincsek rejtőztek. Régi újságok, kalendáriumok, a Hertelendifalvába települt székelyek száz évnél öregebb levelei kerültek elő, de mindezeknél értékesebb volt számomra Jóska bácsi bizalma és bámulatos emlékezete, ahogy az andrásfalvi nehéz élet mindennapjait felelevenítette, tanuló éveit a szabóműhelyben, s mindezt azon a gyönyörű, kétszáz év előtti székely-magyar nyelven,

* Elhangzott Hidason 2010. május 16-án a bukovinai székelyek Hidasra telepítésének 65. évfordulóján rendezett ünnepségen.

amelynek hanglejtése, szörendje, olykor a hasonlást semmibe vevő archaikus zenéje már a tartalomtól függetlenül is elbűvölt. Ezekről csak az egyetem nyelvészeti óráin hallottam, s most én magam is, Jóska bácsi kínálására friss kenyérrel falhattam a füstölt sonkát.

A Kossuth Lajos utca 67 ettől kezdve a hadiszállásommá vált. Akkor még élt édesanyám, s Pécsről rendszeresen átjártam Hidasra, s Jóska bácsi nemcsak válaszolt záporozó kérdéseimre, hanem azokat a találkozásokat is megszervezte, amelyek révén a bukovinai székelyek történetét, hányattatásukat, végső letelepítésük eseményeit magamban feldolgozhattam. Hosszú-hosszú névsorral kellene most előrukolnom, amelynek élén – gondolom mindenki által ismert – *Önböli Jóska* bácsi állna, de ugyancsak előkelő hely illetné Andrásfalva egykori lelkészének özvegyét, a fáradhatatlan *Bognóczky Gézániét*, *Elekes Dénes* plébános urat Kalaznóról vagy *Palkó (Csakir) Pius* bácsit, aki annak idején kórházi ágyszomszédjától elleste – természetesen nem a kórházban – a kádármesterség fortélyait, és mindenáron meg akart ajándékozni egy harmincliteres hordóval.

A két Jóska bácsi – Balogh József és Önböli József – ajánlásával kézről kézre adogattak, alig győztem rendezni az így begyűjtött emberi dokumentumtömeget. Az első találkozások kábulatából felocsúdván azonban nem feledkeztem meg arról, hogy én nem a bukovinai székelyekről szándékoztam írni, hanem a magyarokéig szőztem, s éppen a bukovinai székelyek hányattatásának, mentalitásának, erejüknek és gyöngeségeiknek megismerése volt az, ami újra meg újra arra ösztönzött, sőt kényszerített, hogy végre megértem, s könyvemen keresztül másokkal is megértessem, mi történt velünk, a magyarokkal az elmúlt száz évben.

Mindenekelőtt persze az embereket akartam megérteni. Az érdekességek azonban lassan megszokottá váltak, de közben valami különös, addig sosem tapasztalt, képmutatás és önmutatás nélküli világot éreztem kiépülni magamban és körülöttem. Olyan világot, amely teljes, salakatlan tisztaságában talán csak az évszázadok csiszolta népdalokban nyilvánul meg. Ezt érezhette meg, és ezért mondhatta annak idején Bartók Béla, hogy életének azok voltak a legboldogabb hetei, napjai, mikor fonográfteker-cseivel népdalokat gyűjtött. Nem véletlenül jutott eszembe ez a párhuzam. Akkori menedémem a MTA Zenetudományi Intézete, más néven a *Bartók Archivum* volt, ahol mindazokat a népzenei felvételeket őrzik, amelyeket annak idején Bartók és Kodály a végső pusztulástól megmentettek. Nem tartozik ugyan szorosan véve beszámolóimhoz, de nem hallgathatom el, hogy a bukovinai székelyek szívét előttem épp a népdalok nyitották meg. Az intézetben ugyanis pontos kimutatás van arról, hogy annak idején, 1945-ben, milyen népdalokat és kiktől gyűjtöttek Hidason. Ezekről a felvételekről másolatot készíttettem, s a legközelebbi alkalommal elhoztam magammal Hidasra. Elképzelhető, milyen megdöbbentő volt a hatása, mikor a magnetofonon a sok-sok évvel korábban elsíratott, jó énekes hírében álló rokon vagy ismerős énekelni kezdett. Többen – legalábbis nekem úgy mondták – csak azért vásároltak maguknak magnetofont, hogy az ajándékba kapott szalagon rokonaikat újra meg újra meghallgathassák.

A bizalom és a szeretet gyöngyszemei, amelyeket közös munkánk során a bukovinai székelyektől kaptam csak a ráadás volt ahhoz a felismeréshez képest, amely szinte csak közös munkánk elkészülte után derengett fel bennem. Ahogy sorsukat és helytállásukat a hazai viszonyokkal szembesítettem, ahogy a könyv írása során a megtett utat magam is újra átéltem, ahogy a megalázottságot elviselve fel tudták emelni a fejüket – annak hite sejtett fel bennem, hogy a bukovinai székelyek valami olyasminek vannak birtokában, amely megőrizte őket, amit nem szabad veszni hagyni. Sorsuk az *összetartozás érzésének megtartó erejét példázza*, az egymásba kulcsolódó kezek erejét. Ennek felismerése és átélése volt a bukovinai székelyek legnagyobb ajándéka és figyelmeztetése.

A róluk írt *Emelt fővel* először 1983-ban jelent meg, 27 éve, még az úgynevezett rendszerváltozás előtt. A könyvet szétkapkodták, akkori olvasói pontosan tudták, miről szól a könyv: megalázottságunk idején példát mutatott fel, hogy van lehetőségünk, hogy a székelyek példáját követve a diktatúra múltán az egész magyarság képes lesz emelt fővel nézni a jövőbe.

Azóta 27 év telt el, és mondhatnám azt is (inkább bizakodva, mint szomorúan), hogy könyvem ma újra aktuális. Mélyre buktunk, de ahogy a bukovinai székelyek megvetették lábukat, ahogy bebizonyították életrevalóságukat, az ma is erőt adó példa.

Mit kaptam a múlt század 70-es, 80-as éveiben a bukovinai székelyektől? Ezt! A jövőnkbe vetett erős hitet.

Mit adtam viszonzásul a bukovinai székelyeknek? Pusztán ezt, az *Emelt fővel* most újra megjelent kötetét. Hogy ez törleszt-e valamit nagy adósságomból? Ennek eldöntése nem az én tisztem.

Albert Gábor